

Textilkompassen utforskar dagens landskap för fiberbedömning

Sammanfattning av webinariet den 7 oktober 2026

Skribent: Tone Tobiasson

Interreg
Sverige – Norge

Medfinansieras av
EUROPEISKA UNIONEN

MEDFINANSIERAS AV

REGION
JÄMTLAND
HÄRJEDALEN
JÄMNTEN HÄRJEDALEN DALJE

Trøndelag fylkeskommune
Tröndelagen fylhkentjelte

JÄMTLAND HÄRJEDALEN

NORD
universitet

Mittuniversitetet
MID SWEDEN UNIVERSITY

Under ett två timmar långt webinarium diskuterades den nya utvecklingen inom fiberbedömningar, som idag huvudsakligen bygger på livscykelanalyser (LCA) och vars resultat för de flesta verkar gå emot vad man intuitivt skulle tro.

Det nyligen inledda Interreg-projektet Textilkompassen (Textilkompassen/Tekstilkompasset) samfinansieras av Interreg Sverige–Norge, Region Jämtland Härjedalen och Trøndelags fylkesting och är ett samarbete mellan det norska Norduniversitetet och svenska Mittuniversitetet samt Fibershed Norway och IUC Jämtland Härjedalen.

Eftersom detta på många sätt var projektets första öppna inbjudan att diskutera vägen framåt och i vilken riktning kompassen bör peka, hade vi bjudit in experter på verktyg för fiberbedömning för att informera oss om bristerna och möjligheterna inom detta område. Hur vi bedömer textilfibers miljöpåverkan spelar roll – inte bara för hur olika material förstås, utan i slutändan också för de val som görs av industrin, beslutsfattare, offentlig upphandling och konsumenter. Detta webinarium syftade därför till att inleda en ärlig och utforskande diskussion kring de metoder och antaganden som idag formar dessa bedömningar.

Vi ställde frågorna: Hur väl återspeglar befintliga metoder som LCA och PEFCR den verkliga påverkan? Hur påverkar de europeiska bedömningsramarna, som är under utveckling, hur textilfibrer förstås och jämförs? Vad faller inom, och utanför, deras nuvarande parametrar? Och hur kan vi bättre ta hänsyn till komplexiteten hos olika fibersystem, inklusive både deras negativa effekter och deras potential att bidra positivt till ekosystemen?

Åsa Strandberg var vår första talare; hon hade idén till Textilkompassen och berättade om sin resa från H&M till den akademiska världen – och framför allt om sin syn på hur tidsaspekten inte beaktas vid bedömningen av fibrer. Hennes insikt kom när hon jämförde bomull och viskos, där man inte tog hänsyn till hur lång tid det tar för fibrerna att återbildas. Om man vidareutvecklar detta till syntetiska material blir tidsaspekten helt häpnadsväckande. Dessutom hur mycket biomassa som ackumuleras och vad livscykelanalyserna utelämnar i resan från frö till fiber. ”Tiden förändrar bilden fullständigt”, var Åsas slutsats. Tillsammans med behovet av att zooma ut och se hela systemet, inte bara de isolerade delarna.

Dr Paul Swan, teknisk rådgivare åt IWTO, var nästa talare och kom från en gård i Australien där man studerade kolcykeln i marken. Han talade om hur livscykelanalyser (LCA) är en form av ”skadebokföring” och endast fångar upp vilka skador som orsakas, inte positiva effekter eller tjänster. I de nuvarande livscykelanalyserna för ull kommer de största avtrycken från koldioxidutsläpp och markanvändningseffektiviteten (som naturligtvis är ganska låg när får betar på vidsträckta marker). Ungefär här tappade vi kontakten med Paul (ute i Australiens vildmark) och Ove Jakobsen, professor emeritus vid Norduniversitetet, klev in och talade om ekologisk ekonomi och insikten att ”systemet är problemet”. Ekologisk ekonomi ifrågasätter ”varför tillväxt?”, ”varför konkurrens?” och ”varför marknader?” är givna, och Ove visade sin isbergsmoell, som har lett honom till ett organiskt tänkande och en kvalitativ utveckling för det gemensamma bästa. Detta leder till en förändring av sammanhanget och den spänning som måste finnas mellan ideologi och utopi. Detta är något vi verkligen måste utforska vidare, eftersom syntetiska material inte har någon plats i ett samhälle där det gemensamma bästa är helt giftfritt, inte släpper ut mikroplaster och ger liv.

När Paul kom tillbaka utvecklade han denna punkt och avslutade sitt anförande med den stora frågan om en fiber eller ett material faktiskt är näring för ett nästa liv eller inte: Kan det brytas ned och

återföras till jorden eller inte? Han fördjupade sig ingående i den nya vetenskapen om kolkretsloppet och biogent kol, och för den som vill förstå detta bättre har IWTO gett ut "Green Book", som grundligt utforskar detta. Resultatet är att livscykelanalyserna (LCA) för ull visar helt andra effekter om man tar hänsyn till biogent kol och naturens kolkretslopp, jämfört med koldioxidutsläppen från fossila bränslen som bidrar till den ökande belastningen av växthusgasutsläpp som är kopplade till våra mänskliga aktiviteter och som inte har något att göra med djurens metanbidrag under miljontals år. Vi insåg alla hur orättvist det är att skylla på djuren i sammanhanget, även om vi inte förstod hur mycket som hamnar i urin, gödsel, andning och på andra ställen.

När vi öppnade upp för diskussion kom frågor upp kring hur komplexa livscykelanalyser (LCA) är och hur de, i händerna på dem som inte vet vad som finns inuti den "svarta lådan", potentiellt kan orsaka mer kaos än de är till hjälp. Frågan uppstod också om LCA-problematiken faktiskt kan lösas. Frågan riktades till Paul, som medgav att de strukturella bristerna är enorma och resultaten kontraproduktiva, och att en förenklad frågeställning kanske skulle vara mer hjälpsam: Är materialet giftigt? Är det biologiskt nedbrytbart? Är det utformat för ett säkert livsslut? För återanvändning?

Och att livscykelanalyser är ett system som tilltalar revisorer, men kanske inte allmänheten. Livscykelanalyser kan mycket väl vara ett hus byggt på sand, men eftersom EU genomför sin politik i rasande takt med PEF som grund för vissa direktiv och förordningar måste vi ta itu med de aktuella frågorna.

Diskussionen kom sedan in på vetenskapen kring "permanent" och kortsiktig koldioxidavskiljning, där Paul återigen betonade att koldioxid faktiskt är livets näring. Hur skogsplantering inte har räddat oss, eftersom skogsbränder inträffar över hela världen och samma träd brinner ner och bidrar till koldioxidutsläppen. Så det finns inga snabba lösningar där.

"Vi ser inte skogen för alla träd."

Vi fick också ett inlägg från någon som just hade återvänt från Mongoliet, och här var mantrat "mer och tyngre är bättre", när vi alla vet att det är tvärtom som kommer att hjälpa Moder Jord. Åt skogen med livscykelanalyser (LCA).

Under webinariets andra halva presenterades Henrik Hallers idé om ett binärt verktyg baserat på Jacquard-vävttekniken, som så småningom gav IBM grunden för att utveckla de första datorerna. Skulle detta kunna utgöra grunden för ett beslutsträd? Detta skulle då vara ett transparent, justerbart och interaktivt verktyg. Därefter öppnades diskussionen, och många hade åsikter om huruvida en sådan förenkling var för enkel, om de inbördes beroendena i textilvärdekedjorna helt enkelt inte skulle fångas upp och därmed på sätt och vis undergrävas. Det ifrågasattes också att fokus ligger för mycket på fibrer, snarare än på de förmodligen mer giftiga och problematiska tillverkningsstegen (vilket även EU:s gemensamma forskningscentrum påpekat), och att det skulle vara mer produktivt att titta mer nedströms än uppströms. Åsa påpekade att Textile Compass har sin existensberättigande i fiberbildningen, och att andra måste hålla koll på de övriga livscykelstadierna.

Federico Brugnoli från SPIN360 var den sista talaren, och han förklarade hur de främst har arbetat med läder, men nu utvidgar verksamheten till andra fibrer och material, och snart kommer att lansera House of Natural Materials i Bryssel, där frågorna kring livscykelanalyser (LCA) kommer att stå i centrum. Han beskrev deras arbete med ett mer hybridinriktat tillvägagångssätt, och när han avslutade sin presentation tog han även upp fördelningsproblematiken, där material baserade på

fossila bränslen fördelas utifrån energiproduktion – vilket är anledningen till att ingenting från fiberbildningsstadiet tilldelas syntetfibrer!

Så... i ett försök att skapa lika villkor tar SPIN360 itu med detta och andra orättvisor – vilket, som han sa, borde vara enkelt – men inte är det.

Ordet gavs återigen till åhörarna.

Diskussionen kretsade kring andrahandsvärdet, vilket redan hade tagits upp. Detta är viktigt, eftersom syntetfibrer inte "ger" ett bra pris. Det blev också en givande diskussion om platsen för icke-förnybara resurser i en cirkulär ekonomi (Ove skulle hävda att det inte handlar om en cirkulär ekonomi, utan om ett cirkulärt samhälle!). Hur användbara fibrerna är för sitt syfte, snarare än att spela sifferspel, togs upp i samtalet. Kommer hållbarhet och kvalitet att påverka den funktionella enheten? Vissa tror detta. Ett citat av Churchill framfördes: "Jag använder bara siffror som jag själv har manipulerat". Detta tillsammans med att de lokala sammanhangen är så olika att det inte går att göra några generaliseringar. Och slutligen: priset på alla produkter måste höjas drastiskt för att återspegla den faktiska skadan och ekomoduleringen. Diskussionen tog också upp frågan om kostnaderna ner på gårdsnivå. Att visa att ett produktionssystem är hållbart, eller att tillhandahålla de bevis som krävs för att ifrågasätta en negativ bedömning, kan kräva kostsam verifiering, vilket utöver alla andra kostnader innebär att jordbrukarna bär en betydande bevisbörda: en situation som i diskussionen beskrevs som att man är "skyldig tills man bevisats oskyldig".

Naturfibrernas defensiva karaktär togs också upp. Allteftersom nya data framkommer förlorar syntetfibrerna mark för varje timme, hävdades det. Vi hade redan visat resultaten från det norska varumärket Bergans och deras arbete med att utvärdera en tröja av merinoull enligt Glimpact, Ecobalyse och JRC:s nya förslag till miljöavtryck eller koldioxidavtryck. Resultaten är helt enkelt häpnadsväckande.

Efter våra två timmar stod vi kvar med några viktiga frågor:

- Hur kan vi jämföra material utan att förlora deras sammanhang?
- Och samtidigt – hur kan vi säkerställa jämförbar granskning mellan fundamentalt olika produktionssystem?
- Hur kan bedömningen bli mer heltäckande utan att bli alltför komplex?

Helt i slutet diskuterades tystnaden från EU. Detta kan vara en fördel för Textilkompassen. Vi vet helt enkelt inte.